

nus (1); cetera id sunt, et catenus sunt, quod voluit et quatenus voluit Deus ea esse (2); adeoque per participationem particulae boni sunt (3); hacque ratione Deus est suum ipsius (formaliter) et omnium Esse (ut causa) (4).

3º Creaturae igitur non sunt nihil, non sunt mera *quæsita*; sed habent esse proprium a Deo per creationem, non de Deo per suae naturae communicationem. « Dicimus itaque incommutabile bonum non esse, nisi unum verum Deum beatum; ea vero quae fecit, bona quidem esse, quod ab illo, verumtamen mutabilia, quod non de illo, sed de nihilo facta sunt » Aug. Civ. Dei 1. XII. c. 1. Sunt ergo; sed quia alia plane est ratio ex dictis esse participati et ipsius Esse a se, ideo de Deo negatur esse, si spectetur secundum modum, quo nos ens et esse concipimus ex creaturis. Vicissim vero Deus solus esse et creature non esse dicuntur, quando spectatur Esse principale et ipsum « Est purissimum, quod nihil habet de non esse » et « Esse totaliter, a quo totaliter absistit non esse », ut s. Bonaventura et s. Thomas loquuntur (supra). « Ita ille est, ut in eius comparatione ea quae facta sunt, non sint. Illi non comparata, sunt; quoniam ab illo sunt: illi autem comparata, non sunt; quia verum Esse incommutabile Esse est, quod ille solus est » Aug. in Ps. 134. n. 4. Nam « aliud est esse, aliud *principaliter* esse; aliud mutabiliter, aliud immutabiliter esse. Sunt enim haec omnia (creata), sed *principaliter* non sunt, quia in semetipsis minime subsistunt (ex propria independente virtute); et nisi gubernantis manu teneantur, esse nequaquam possunt » Gregor. M. Moral. 1. XVI. c. 6; XVIII. c. 17. His omnino gemina habent tum Augustinus multis locis, tum Origenes in 1. Regn. hom. 1. n. 12; Hieronymus in Eph. III. et ep. 25. ad Marcellam; Dionysius et eius interpres Maximus, aliquique quorum verba legi possunt apud Petav. 1. I. c. 6. n. 6. sqq. et apud Thomassinum 1. III. c. 1. sqq.

(1) Dionys. div. nom. c. 6. §. 4.

(2) Orig. 1. c.; August. in Ps. 134. n. 4; Hieronym. in Eph. III. 14.

(3) Hieronym. 1. c.; August. doctr. christ. I. c. 32.

(4) Bernard. de Consid. V. c. 6.

THESIS XXIV.

De discrimine infinito entis divini ab ente universalis.

« Errant sine dubio, qui docent ideam entis, sub qua intelligimus,
» quidquid intellectualiter concipimus esse ideam Dei; atque adeo ens,
» quod illius ideæ obiectum est, esse Deum licet solum directe et non-
» dum reflexe cognitum. »

Qui rationem entis, quod Deus est, in superioribus thesibus demonstratam intellexerit, simulque animum adverterit ad rationem entis, quod apprehendimus in omnibus quaecumque concipimus; facile persentiet, certitudinem propositionis quam defendimus, in praecedentibus iam esse demonstratam, hancque thesim esse instar corollarii, quod ex superioribus sponte consequitur. Quod enim illa idea universalissima comprehenditur, non est ens aliquod singulare, in se determinatum; sed est nota abstractissima realitatis sive possibilis sive actualis (quando dicitur *ens*), vel realitatis actu (quando dicitur *esse actu*), in qua praeter oppositionem ad nihil et ad non esse nulla est determinatio. *Esse divinum* in ipsa simplicissima ratione essentiae ex demonstratis est *Esse singulare*, determinatum determinatione summa, ultra quam intensior esse non potest. Unde patet illud *ens*, sub cuius ratione omnia concipimus, non solum non cognosci a nobis sub formali ratione divinae essentiae ut in se est, quod adversarii libenter utique concedunt; sed etiam non esse ens divinum, totaque sui ratione ab ente divino esse diversum.

1º Discrimen est maximum in ipso modo, quo ens utrumque concipimus. Conceptu *proprio entis* nobis exhibetur id, quod est in creatis, siquidem ex his immediate illum abstrahimus; tum vero ex creatis *concludendo* pervenimus ad cogitandum ipsum *Esse exemplare*, principium et fontem totius *esse* creati et creabilis (1). Ideo non habemus

(1) « Illud quod primo intellectus concipit quasi notissimum, et in quod omnes conceptiones resolvit, est *ens*. Unde oportet, quod omnes aliae conceptiones intellectus accipiuntur ex additione ad *ens*. Sed *enti* non potest addi aliquid quasi extranea natura... quia quaelibet natura

conceptum *proprium* positivum huius *Esse* divini, quia non immediate in se cognitioni nostrae obiicitur, sed solum ex effectibus *aequivocis* (ordinis ab eo diversi) et ex adumbrationibus et similitudinibus *concludendo* (« ratiocinationum tactu » vid. supra p. 156.) illud attingimus. Hinc Patres docent, si *ens* spectetur, quod conceptu *proprio* per abstractionem ex creatis nobis exhibetur, Deum concepi debere per *negationem* et per *ὑπεροχην* dicendumque non esse *ens* et esse *super omnia entia* (supra th. XII. XXIII.).

2º Discrimen est infinitum in ipsa intima ratione *entis*, ex quo ille modus diversus concipiendi oritur. Ratio illa *entis*, quam primam et sub qua omnia mens nostra concipit, abstractissima est, constans quippe nota unica in oppositione ad *non ens*; adeoque est *intensione* minima, et propterea eius universalitas seu *extensio* est maxima; reputatur enim in omnibus quae sunt vel cogitari possunt, pertinens ad eorum internam formalem rationem. Quamvis enim in *esse* actuali singulorum non nisi *ens* determinatum in concreto secundum propriam cuique rationem et diversos participationis gradus extare possit, notionem tamen *entis* universalis concipimus mentis nostrae operatione abstractendo ab omnibus determinationibus, quibus ratio *entis* in singularibus affecta est. Contra vero *ens* quod Deus est, in ipsa sua *ratione entis* est plenitudo omnis absolutae perfectionis; et ideo *intensione* infinitum est atque per hanc ipsam rationem *entis absoluti* determinatum ad *esse* singularitatis, cui multiplicatio intrinsecus repugnat.

3º Igitur simplicitas *entis in communi* est negativa per abstractionem ab omnibus perfectionibus determinatis, et

essentialiter est *ens*... Sed secundum hoc aliqua dicuntur addere supra *ens*, in quantum exprimunt ipsius modum, qui nomine ipsius *entis* non exprimitur » S. Th. de Verit. q. 1. a. 1. Θ. « Ens quod est primum per communitatem, cum sit idem per essentiam rei cuilibet, nullius (rei) proportionem excedit, et ideo in cognitione cuiuslibet rei ipsum cognoscitur. Sed Ens quod est primum causalitate, excedit proportionaliter omnes alias res, unde per nullius alterius cognitionem sufficienter cognosci potest. Et ideo in statu viae, in quo per species a rebus abstractis intelligimus, cognoscimus *ens commune* sufficienter, non autem *ens increatum* » Ibid. q. 10. a. 11. ad 16.

ideo simplicitas illa non est nec esse potest in reali existentia, sed tantum in apprehensione mentis; *entis divini* simplicitas est positiva per infinitam intensionem perfectionis in ipsa ratione *entis absoluti*, et ideo necessario est in reali existentia, mentis autem nostrae apprehensione non nisi imperfectissime et per negationes eam assequimur. « Non considerarunt (Amalricus a Bena et eius sectatores), quod id, quod commune est vel universale, sine additione esse (actu) non potest, sed sine additione consideratur... licet etiam cogitetur universale absque additione, non tamen absque receptibilitate additionis est... Divinum autem *Esse* est absque additione, non solum cogitatione sed etiam in rerum natura, et non solum absque additione sed etiam absque receptibilitate additionis. Unde ex hoc ipso, quod additionem non recipit nec recipere potest, magis concludi potest, quod Deus non sit *esse commune*, sed *proprium*... In hoc etiam eorum deficit ratio, dum non attenderunt, id quod in nobis simplicissimum invenitur (per abstractionem), non tam rem completam quam rei aliquid esse; Deo autem simplicitas attribuitur sicut rei alicui perfecte subsistenti » S. Th. cont. Gent. I. I. c. 26. n. 6.

4º Denique sicut *ens determinatum* per multiplices gradus perfectionis creatae est aliqua imitatio essentiae divinae, ita etiam ratio *entis communis* et abstracte considerati habet in divina essentia suum exemplar et est eius quae-dam adumbratio, eo tamen remotior, quo universalior et minus intensae perfectionis. Ratio igitur *entis* in Deo et in omnibus quae praeter Deum sunt, omnino diversa est; ac proinde *ens* de Deo et de omnibus quae praeter Deum concipi possunt, non *univoce* (non secundum eandem rationem *entis*) dicitur, sed dicitur *analogice*, quatenus ratio *entis* in creatis est adumbratio *entis divini*. « Ens praedicatum de omnibus non est natura increati, quia id quod praedicatur de omnibus, prima rerum creatarum est, ut dicit philosophus, et *ens* est commixtum omnibus et aliquid omnium existens. Ens autem creatum et increatum diversa sunt; et *ens* quod est aliquid omnium eorum de quibus praedicatur, et permixtum omnibus, et *ens* quod nihil est

omnium essentialiter et impermixtum omnibus, necesse est esse diversa. Et si quaeritur, quo differant sicut distingente, dicendum quod *essentia divina* se ipsa differt ab omnibus, et sua simplicitas et perfectio non permittunt ipsam alicui esse permixtam ita, quod sit de esse ipsius Albertus M. Summae P. I. Tract. VI. q. 29. m. 1. a. 2. ad 1. (Cf. supra th. XXIII. n. III.)

5º Falluntur itaque magnopere, qui putant esse illud, sub cuius ratione concipimus quidquid intellectu concipi mus, et cuius idea est omnium prima, reipsa Deum esse et proinde reflexe agnoscere ac affirmari debere tamquam *Esse divinum*. Confundunt enim rationem entis quod est maxime abstractum, cum maxime concreto, universale cum essentialiter singulari, indeterminatum et perfectionis intensione omnium, quae concipi possunt, minimum cum summe determinato et perfectionis intensione infinito; denique ens quod, formaliter ut concipitur universale, extra mentem existere nequit, ut vero determinatur ad hoc vel illud ens singulare, multiplicatum identificatur cum illis ipsis omnibus singularibus, confundunt cum ente intima necessitate singulariter existente et ab omnibus tota ratione diverso, quae concipi praeter ipsum possunt; confundunt inquam *Esse absolutum* et *Ens a se* non solum cum ente participato sed cum ente, in quo concipitur participatio omnium minima.

Ingens haec fallacia, qua *ens simplex per abstractionem* substituitur *Enti simplici per absolutam perfectionem*, non modo principium est et velut compendium pantheismi in omnibus suis licet diversissimis formis, et non modo fundamentum erat theoriae Eunomiana de simplicitate Dei et de intuitione, qua nos essentiam divinam intelligamus; sed ex eadem etiam confusione vel ex parum attenta consideratione diversitatis omnimoda inter ens universale et inter ens divinum se ipso essentialiter singulare, ortae sunt falsae doctrinae nonnullorum eruditorum catholicorum de *ente*, quod obiectum sit nostrae primae ideae intellectualis et nostrae immediatae intuitionis, et quod contendunt obiective et realiter esse Deum licet a nobis nondum sub ratione

absolutae essentiae distincte et reflexe cognitum. In qua quidem sententia etiam continetur falsa doctrina de ente creato, et porro falsa theoria de creatione, sive iam haec consecaria explicite deducantur, ut a nonnullis factum esse novimus, sive ab eis abstineatur.

Corollarium 1. Cum species constet perfectione essentiali, quae multis singularibus communis ipsa singularia constituit esse unius naturae inter se, et essentialiter diversa ab omnibus aliis; et *genus* similiter constet perfectione essentiali communi pluribus speciebus ac distingente ab omnibus aliis; hinc *ens in communi* est extra omne genus, quia ob minimam perfectionis intensionem non distinguit aliquid ab alio, sed commune est omnibus; *ens divinum* est extra omne genus, quia infinita perfectionis intensione se ipso distinctum et diversum est ab omnibus, quae concipi praeter ipsum possunt, et nihil in se habet, quod cuiquam alteri commune esse queat.

Corollarium 2. Qui quaerunt, utrum plus *entis* sit Deus una cum creaturis, quam Deus absque creaturis, absurdius loquuntur, quam qui quaereret, utrum plus artis sit mente Aligherii et divina comoedia simul computatis, quam si ars in mente poetae per se spectetur. Non animadvertiscet, nomen *entis* p[re]ante absoluto et ente participato non esse univocum sed analogum, et ideo illa duo sub una *entis* ratione connumerari non posse. Entis absoluti nec plus esse potest nec minus, cum sit *plenitudo* intrinsecus et absolute necessaria; et ideo etiam essentia et possibilitas entis participati est absolute necessaria, quae tamen praeter ipsam divinam essentiam ad extra imitabilem nihil est actualis realitatis. *Esse autem actuale* creaturae contingens est non necessarium, adeoque eius plus esse potest et minus. Quare ad quaestionem an plus *entis* sit post creationem quam ante creationem, respondendum est distinguendo: est plus *entis*, si intelligas hoc nomine *ens absolutum*, *nego*; est plus *entis*, si intelligas *ens alterius* plane rationis quod praeter absolutum concipi potest, quodque ideo cum eo non connumerationem sed analogicam cognominationem admittit, subdistinguuntur: est plus *entis* i. e. plus essentiarum in or-

dine metaphysico, *nego*; plus entis i. e. plus actualis esse participati in ordine physico, *concedo*.

Dici tamen contra haec posset: *ens* concipiatur oportet abstrahendo ab *Esse* absoluto et *esse* participato, in hac vero suprema abstractione comprehenditur sub *ente* *ens* divinum et *ens* participatum; ergo quaeri sane debet, utrum (intelligendo *ens* secundum illam abstractam rationem, et nulla adhuc concepta determinatione ad *ens* divinum et participatum) plus *entis realis* seu plus *esse in actu* sit post creationem quam creatione nondum supposita; idque videtur affirmandum esse, ne errore pantheistico *entis* participati realitas diversa ab *ente* absoluto in dubium vocetur.

Ad huius difficultatis declarationem sunt aliqua prae-monenda de notione analogica *entis*. Notio *entis* iam in illa suprema abstractione, ubi nec absolutum nec participatum *ens* distincte dicitur, ita comparata est, ut essentialiter exigat applicationem primo ad id quod ex intestina necessitate principaliter et in plenitudine *ens est*, et secundario ad id quod ex ipsa suae entitatis ratione est solum imitatio *entis* absoluti, ab illo pendet, et ad illud habitudinem dicit. Unde notio illa *entis* non est abstracta ita, ut una et eadem ratio *entis* comprehendatur in duobus (increato et creato), quae aliis differentiis inter se distinguantur, sicut ratio generis *metaphysice* eadem reperitur in speciebus subjectis; sed *ens* abstractum est ita, ut licet non exprimatur *ens* increatum vel creatum, tamen in uno ratio *entis* sit plane alia quam in altero. Ideo notio illa *entis* non est *generica*, sed *analogica*, h. e. apta ut uni applicetur principaliter, aliis secundum diversam rationem cum subordinatione et habitudine ad illud prius; sicut e. g. ars abstracte considerata non dicit distincte artem in mente artificis vel artem in opere, sed utrique secundum aliam et aliam rationem applicari potest (vide Suarez Metaphys. disp. 28. sect. 3. n. 21.).

Iam his positis responsio ad obiectam difficultatem facilis est. Quando quaeritur utrum post creationem sit plus *entis*, non potest quaeri utrum plus *entis* contineatur in notione abstracta; sicut quaerens, utrum post creatos homines sit

plus humanitatis, non sibi vult, si mente sit sana, utrum post creationem plus contineatur in notione abstracta humanitatis; quod enim notione abstracta comprehenditur, nec augeri potest nec minui. Sensus ergo quaestionis est, utrum existentibus iam creaturis plura realiter existant, in quibus ratio *entis* realis seu *ipsius esse in actu* verificetur, quam solo *ente* necessario existente. Ergo in hac comparatione iam ratio *entis* applicatur ad diversa, et concipitur *ens divinum* et *ens participatum*, quae in ipsa suprema ratione *entis* omnino differunt. Ideo manet responsio superius data. Non possunt scilicet connumerari quae ipsâ ratione *entis* inter se differunt; sed dicendum, nec esse nec esse posse plus *entis* divini, quod est ipsum *Esse* in absolute plenitudine; esse vero plus realis *entis* participati, seu potius incipere per creationem et augeri posse *ens* participatum reale, ac etiam minui per annihilationem. Haec porro vindicatio diversitatis in ipsa *entis* ratione inter Deum et quidquid praeter Deum concipi potest, est necessaria et sola sufficiens exclusio pantheismi cuiuscumque formae.

CAPUT III.

DE PROPRIETATIBUS ABSOLUTIS DIVINAE ESSENTIAE
QUATENUS EST UNUM, VERUM, BONUM.

THESES XXV.

Essentia divina una est unitate singularitatis.

« Ex demonstrata absolutae perfectionis plenitudine consequitur ea divinæ essentiae unitas, ut huius multiplicatio et deorum numerus nec mente concipi possit, quin eiusdem divinæ essentiae notio subvertatur; merito proinde Patres polytheismum dixerunt esse atheismum. »

In Scripturis et a Patribus rationem divinæ essentiae, quae est ipsum *Esse* simpliciter, declarari ut absolutae perfectionis plenitudinem, et ex hac ipsa definiri unitatem, ut praeter illum qui est יהוה ἀλφα et ωμεγα, primus et novissimus, principium et finis, nihil sit aut concipi possit *entis* divini et absoluti, in thesibus superioribus demonstra-